

Appendix 2: Verwijzen volgens het APA-systeem

De afkorting ‘APA’ staat voor American Psychological Association. Deze vereniging heeft een zeer uitgebreide handleiding ontwikkeld voor het schrijven en opmaken van wetenschappelijke stukken. Deze handleiding wordt inmiddels gebruikt in verschillende sociaal-wetenschappelijke disciplines en omvat richtlijnen voor

- schrijfstijl;
- indeling van de tekst;
- vormgeving van de verschillende elementen (kopjes, tabellen, e.d.);
- presentatie van onderzoeksresultaten;
- het verwijzen naar andermans werk.

Over het verwijzen (ook wel ‘refereren’ of ‘citeren’ genoemd) gaat deze Appendix.

- ✦ **APA is niet het enige verwijssysteem. Vergewis je vooraf van de eisen die een vak stelt aan literatuurverwijzingen en pas het voorgeschreven systeem nauwkeurig en consistent toe.**

Referenties

Jouw inzichten staan zelden op zichzelf, wanneer je wetenschap bedrijft. Meestal borduur je voort op hetgeen eerder is onderzocht, of geef je daaraan jouw eigen draai. Hoe dan ook, zonder aanknopingspunten aan bestaande kennis is je werk hoogstwaarschijnlijk weinig toegankelijk en/of bruikbaar voor je collega’s. En het duidelijk benoemen van je bronnen is een kwestie van wetenschappelijke integriteit (zie pagina 16).

In het APA-systeem komen, net als in vrijwel alle andere verwijssystemen, referenties op twee manieren terecht in de paper:

- in de literatuurlijst; en
- (in verkorte vorm) als ‘noot’.

De literatuurlijst vermeldt de bibliografische gegevens van alle gebruikte bronnen; de noten in de tekst zijn een verkorte weergave van die gegevens en verwijzen de lezer naar de desbetreffende bron in de literatuurlijst.

Literatuurlijst

In de literatuurlijst—ook wel ‘referentielijst’ of ‘bibliografie’ genoemd—worden alle bronnen die je in je werkstuk hebt aangehaald, volledig gepresenteerd. Daarbij hanteer je een uniform formaat, waarbij je elk type bron op dezelfde manier weergeeft.

- ✦ **Neem in de literatuurlijst uitsluitend werk op dat je daadwerkelijk zelf hebt geraadpleegd.**

Belangrijk is dat jouw lezer:

- alle in de tekst geciteerde bronnen direct kan terugvinden in de literatuurlijst;
- de aangehaalde literatuur zelf gemakkelijk moet kunnen vinden: alle relevante bibliografische gegevens staan vermeld;

- in één oogopslag kan zien van welke type bron er sprake is (tijd, soort publicatie, etc.);
- de beschikking krijgt over exact dezelfde uitgave (editie, etc.);
- kan zien wanneer er sprake is van een ‘indirecte verwijzing’.

Dat wil zeggen dat van iedere bron ten minste wordt genoemd:

- auteur(s): achternaam en initialen (titulatuur wordt weggelaten);
- jaar van publicatie;
- titel van het werk;
- vindplaats.

Hoe die ‘vindplaats’ en de overige elementen worden weergegeven, verschilt per soort bron. Daarop wordt hieronder uitgebreid ingegaan.

- De literatuurlijst voldoet qua rangschikking en lay-out aan een aantal vereisten. Die vind je onder **Opmaak van de literatuurlijst**, op pagina 25.

Tussenvoegsels in auteursnamen

Bij tussenvoegsels in namen (‘van’, ‘van der’, etc.) moet je even opletten:

- Bij **Nederlandstalige** auteurs/publicaties plaats je het tussenvoegsel na de achternaam (en neem je het tussenvoegsel niet mee in de alfabetische rangschikking).

Hieronder zie je bijvoorbeeld hoe de auteur J.J.M. van Holsteyn wordt weergegeven:

Holsteyn, J.J.M. van & Andeweg, R.B. (2012). Tweede Orde Personalisering:

Voorkeurstemmen in Nederland. *Res Publica* 54, 163-191.

- Bij (de meeste) **andere talen** neem je het tussenvoegsel juist mee in de alfabetische rangschikking.

Van Willigen, N.J.G. (2013). *Peacebuilding and International Administration: The Cases of Bosnia and Herzegovina and Kosovo*. London/New York: Routledge.

- Schrijf je in het Engels, dan neem je ook van Nederlandstalige bronnen het tussenvoegsel in de auteursnaam mee in de alfabetisering.

Artikel in een tijdschrift

Artikelen in wetenschappelijke tijdschriften zijn belangrijke academische bronnen. Het tijdschrift waarin een artikel is opgenomen, *kan* een indicatie geven van de invalshoek en/of kwaliteit ervan.

De globale notatie is als volgt:

[Achternaam], [Initialen]. [(Jaartal)]. [Titel van het artikel]. [*Naam van het tijdschrift*], [*Jaargang*][(Nummer)], [Startpagina]–[Eindpagina].

- De achternaam plaats je vóór de initialen. Voornamen schrijf je dus niet voluit. Eventuele titulatuur laat je weg. De titel van het artikel staat niet tussen aanhalingstekens. De meeste elementen worden gescheiden door een punt.

Erk, J.G. (2010). New structuralism and institutional change: Federalism between centralization and decentralization. *Comparative Political Studies*, 43(3), 353-378.

- Let erop dat je geen extra **hoofdletters** overneemt van/toevoegt aan de titel van het artikel ('New structuralism and institutional change' in plaats van 'New Structuralism and Institutional Change').
- Uiteraard schrijf je plaats- en eigennamen e.d. wel met een hoofdletter. Hetzelfde geldt voor het eerste woord van een eventuele 'subtitel' ('Federalism...').
- Ook de naam van het tijdschrift ('*Comparative Political Studies*') krijgt hoofdletters.

In het bovenstaande voorbeeld is '43' de jaargang en '(3)' het nummer. Zoals je ziet,

- 'zet' je de **jaargang cursief** en het **nummer juist niet**;
- gebruiken we in de APA-stijl uitsluitend **Arabische cijfers** (1-9); Romeinse cijfers (I-IX) moet je dus 'omzetten'.

De meeste academische tijdschriften hebben zowel een jaargang (*volume*) als een nummer (*issue*). Kun je geen jaargang/nummer vinden, dan laat je die gegevens weg:

Ragazzi, F. (2004). 'The National Security Strategy of the USA' ou la rencontre improbable de Grotius, Carl Schmitt et Philip K. Dick. *Cultures & Conflits*, 56, 141-156.

- In het bovenstaande voorbeeld zijn de aanhalingstekens in de titel wel van belang. Die neem je in dit geval dus over. Hetzelfde geldt, uiteraard, voor de hoofdletters van de term ('National Security Strategy'), geografie ('USA') en personen ('Grotius', 'Carl Schmitt', Philip K. Dick').

Is er sprake van **twee auteurs**, dan worden hun namen gescheiden door het &-teken. Let erop dat ook van de tweede auteur eerste de achternaam wordt weergegeven en daarna diens initialen. In een Engelstalige literatuurlijst wordt dat &-teken overigens voorafgegaan door een komma.

Biezen, I.C. van & Kopecky, P. (2014). The cartel party and the state: Party-state linkages in European democracies. *Party Politics*, 20(2), 170-182.

Blarel, N., & Ebert, H. (2015). Nuclear contestation in South Asia. *International Politics*, 52(2), 223-238.

Hetzelfde geldt voor stukken van **drie of meer auteurs**. De achternaam van de laatste auteur wordt voorafgegaan door het &-teken; de achter- en voornamen van de overige auteurs worden gescheiden door komma's.

Andeweg, R.B., Winter, L. de & Müller, W.C. (2008). Parliamentary opposition in post-consociational democracies: Austria, Belgium and The Netherlands. *Journal of Legislative Studies*, 14(1-2), 77-112.

- ✦ **Zoals je zult zien, worden de eerste elementen van een tijdschriftartikel (achternaam auteur(s), initialen, jaartal) bij (de meeste) andere typen bronnen op dezelfde manier vormgegeven.**

Hoofdstuk in een bundel

Sommige stukken staan niet als een artikel in een tijdschrift, maar als bijdrage aan/hoofdstuk in een bundel. Een bundel wordt uitgegeven als een boek. Hier is er dus sprake van zowel een of meerdere **auteurs** (die het betreffende stuk heeft/hebben geschreven), als van een of meerdere **redacteurs** (die verantwoordelijk zijn voor de samenstelling en eindredactie van de bundel).

Doorgaans verwijst je naar de auteurs en het betreffende hoofdstuk, zodat duidelijk wordt aan wiens werk en gedachtengoed je refereert. Wat de auteurs vinden, valt immers niet altijd 1-op-1 samen met de ideeën en intenties van de redacteurs.

Omdat het gaat om een boekwerk, geef je ook de bibliografische informatie die daarbij past (plaats van uitgave en de naam van de uitgever).

Schematisch ziet een bundelbijdrage er zo uit in de literatuurlijst:

[Achternaam], [Initialen] ([Jaartal]). [Titel van het hoofdstuk]. In [Initialen Redacteur] [Achternaam Redacteur] (Ed./Eds.). [Titel van de bundel] (pp. [Startpagina]–[Eindpagina]). [Plaats van uitgave]: [Naam uitgever].

- Zoals je ziet, begint deze referentie op dezelfde manier (en volgens dezelfde regels) als een tijdschriftartikel. Dat het hier om een bijdrage aan een bundel gaat, maak je duidelijk aan de hand van ‘**In**’ en de daaropvolgende boekgegevens.

Meffert, M.F. & Gschwend, T. (2012). Experimental triangulation of coalition signals: Varying designs, converging results. In B. Kittel, W.J. Luhan, & R.B. Morton (Eds.) *Experimental political science: Principles and practices*. (pp. 140-160). Houndmills: Palgrave Macmillan.

- Let erop dat je van de redacteurs van de bundel (Kittel, Luhan en Morton) eerst de initialen geeft en de achternaam erna plaatst.
- Erachter zet je ‘(Eds.)’, omdat er hier sprake is van meerdere redacteurs. Één redacteur wijst je aan met behulp van ‘(Ed.)’.
- De Nederlandse variant van ‘Ed.’ en ‘Eds.’ luidt: **red.** (enkel- en meervoud).

Boek

Met ‘boek’ bedoelen we een werk van de hand van één auteur/één groep auteurs, die tekent voor de inhoud ‘van kافت tot kافت’. Bij zo’n ‘monografie’ verwijst je doorgaans naar het hele boek (of naar een exacte passage, met paginanummers), niet naar afzonderlijke hoofdstukken.

Wat betreft de literatuurlijst is de verwijzing naar een boek een combinatie van een tijdschriftartikel en een hoofdstuk uit een bundel, met dezelfde elementen en regels:

[Achternaam], [Initialen] ([Jaartal]). [Titel van het boek]. [Plaats van uitgave]: [Naam uitgever].

Bijvoorbeeld:

Andeweg, R.B. & Irwin, G.A. (2014). *Governance and politics of The Netherlands*.

Basingstoke/New York: Palgrave Macmillan.

Proefschrift

Een proefschrift, ook wel dissertatie genoemd, lijkt in de literatuurlijst op een boek. Wel voeg je toe dat het gaat om een proefschrift. Het algemene *format* ziet er zo uit: Auteur, Initialen auteur ([jaar]). [Titel van het proefschrift] ([soort publicatie] [naam van de universiteit, hogeschool]). [Plaats]: [Uitgever].

Bijvoorbeeld:

Vollaard, J.P. (2009). *Political territoriality in the European Union: The changing boundaries of security and healthcare* (proefschrift Universiteit Leiden). Opgevraagd van <http://hdl.handle.net/1887/13883>

- In een Nederlandstalige publicatie noem je deze publicatie een ‘**proefschrift**’; in het Engels heb je het over een ‘**doctoral dissertation**’.
- Hierboven zie je hoe je door middel van ‘**Opgevraagd van**’ kunt weergeven dat het gaat om een on-line publicatie. Het Engelse equivalent luidt ‘**Retrieved from**’.
- Aan het einde van de URL staat geen punt.
- ✦ **Wees terughoudend met het gebruik van scripties en werkstukken als bron. Je kunt immers moeilijk nagaan in hoeverre deze kritisch zijn getoetst en of deze voldoen aan de kwaliteitseisen.**

Artikelen in weekbladen en kranten

Verwijs je naar artikelen in tijdschriften en kranten, dan doe je dat op ongeveer dezelfde manier als bij een tijdschriftartikel.

[Achternaam auteur], [initialen] ([jaar], [datum]). [Titel artikel]. [*Naam dagblad*] [[evt. Katern]], p. [pagina('s)].

Zwart, F. de (2009, 31 oktober). Man is de dupe van bejubelde quota vrouwen. *de Volkskrant* [Opinie en debat], p. 10.

Andere bronnen

De hierboven gegeven bronnen—tijdschriftartikel, bundelbijdrage, monografie—zijn de belangrijkste, meest ‘gewichtige’ bronnen. Als het even kan, verwijs je naar dergelijke gedrukte bronnen. Soms kan het niet anders: primaire bronnen of stukken die, bijvoorbeeld, alleen maar on-line zijn ‘gepubliceerd’.

- ✦ **Wees terughoudend met het gebruik van stukken op het internet. Zeker wanneer je niet kunt zien wat de kwaliteit/invalshoek/objectiviteit ervan is.**

Opmaak van de literatuurlijst

Bij de opmaak van de literatuurlijst neem je de volgende regels in acht.

- Neem uitsluitend publicaties op die je daadwerkelijk hebt geraadpleegd.
- Elke bron die je opneemt in de literatuurlijst, komt voor in de tekst, en *vice versa*.
- Je sorteert de lijst alfabetisch, op achternaam van de (eerste) auteur (let op: **Tussenvoegsels in auteursnamen**, pagina 21).
- Werk van een en dezelfde (groep) auteur(s) zet je, uiteraard, bij elkaar, in chronologische volgorde.
- Wanneer je van een en dezelfde (groep) auteur(s) meerdere werken uit één jaar aanhaalt, voeg je een 'a', 'b', 'c', enzovoorts toe aan het jaartal.
- Iedere referentie staat op een aparte alinea.
- Alinea's die meerdere regels beslaan, laat je uitspringen.

Deze regels zie je toegepast in het onderstaande voorbeeld.

Literatuur

Biezen, I.C van (2012). Constitutionalizing party democracy: The constitutive codification of political parties in post-war Europe. *British Journal of Political Science*, 42(1), 187-212.

Ridder, J. den, Holsteyn, J.J.M. van & Koole, R.A. (2011). De representativiteit van partijleden in Nederland. In: R. Andeweg & J. Thomassen (Eds.), *Democratie doorgelicht: Het functioneren van de Nederlandse democratie*. (pp. 165–184). Leiden: Leiden University Press.

Stockmann, D. (2013). *Media commercialization and authoritarian rule in China*. New York: Cambridge University Press.

Thomas, D.C. (2001a). International NGOs, state sovereignty and democratic values. *Chicago Journal of International Law*, 2(2), 389-395.

Thomas, D.C. (2001b). *The Helsinki effect: International norms, human rights, and the demise of communism*. Princeton: Princeton University Press.

Thomas, D.C. (2009). The challenge of EU policy-making: Moving from divergent preferences to common policies. *International Politics*, 46(4), 335-338.

Noten

De noten, de literatuurverwijzingen in de tekst, corresponderen—zoals aangegeven—met de literatuurlijst. In het APA-systeem gebruik je de zogenoemde 'auteur-jaarnotatie' als verkorte weergave van de bron. Je kunt je in de lopende tekst op twee manieren verwijzen:

- Je plaatst een noot, als één geheel, aan het einde van de desbetreffende passage. Die noot ziet er, schematisch, als volgt uit:
([achternaam auteur(s)], [jaartal], p. [paginanummer(s)])
- Je verwerkt de auteur-jaargegevens in de tekst, bijvoorbeeld zo:
[achternaam auteur(s)] ([jaartal]) heeft/hebben aangetoond dat...

Of je een specifiek(e reeks) paginanummer(s) opneemt in je noot, hangt af van de mate van detail. Doe het in ieder geval wel bij:

- letterlijke citaten;
- parafrase van een specifiek idee, stelling, etc.

Één auteur

Bij publicaties van één auteur is dit het ‘format’ van de noot:

([achternaam auteur], [jaartal], p. [paginanummer(s)])

Stel, je verwijst naar dit artikel (zoals opgenomen in jouw literatuurlijst):

Spirova, M. (2012). European integration and minority politics: Ethnic parties at the EP elections. *East European Politics*, 28(1), 76-93.

Dan kun je (in jouw tekst) als volgt een noot plaatsen:

Etnische partijen hechten meer belang aan het Europees Parlement als arena voor politieke contestatie dan *mainstream* partijen (Spirova, 2012).

- Let erop dat de ‘noot’ (het gedeelte tussen de haakjes) ‘binnen de zin’—dus vóór de punt—staat.
- De achternaam van de auteur(s) en het jaartal worden gescheiden door een komma.

Of je kunt de naam van de auteur(s) verwerken in de tekst:

Spirova (2012) heeft aangetoond dat etnische partijen meer belang hechten aan het Europees Parlement als arena voor politieke contestatie dan *mainstream* partijen.

Bij een citaat geef je ook het paginanummer aan:

Om met Spirova (2012, p. 80) te spreken: ‘...’

Twee auteurs

Net als in de literatuurlijst scheid je de namen van twee auteurs met het &-teken. Stel, je bent bezig met de volgende bron:

Irwin, G.A. & Holsteyn, J.J.M. van (2012). Strategic electoral considerations under proportional representation. *Electoral Studies*, 31(1), 184-191.

Dat leidt tot een volgende soort noot:

Het stelsel van evenredige vertegenwoordiging noopt partijen tot een andere verkiezingsstrategie (Irwin & Van Holsteyn, 2012).

Of:

Irwin en Van Holsteyn (2012) menen dat partijen in een kiesstelsel met evenredige vertegenwoordiging hun toevlucht zoeken tot andere strategieën.

- Het &-teken gebruik je wel als je de auteur-jaarinformatie geeft in een noot, maar niet als je de auteursnamen verwerkt in de lopende tekst. In het laatste geval schrijf je 'en' voluit.

Drie, vier of vijf auteurs

Is er sprake van een verwijzing naar een stuk van de hand van **drie auteurs**, neem je alle namen over. Zowel in de literatuurlijst:

Van Aelst, P., Holsteyn, J.J.M. van & Koole, R.A. (2012), Party members as part-time marketers: Using relationship marketing to demonstrate the importance of rank-and-file party members in election campaigns. In: J. Lees-Marshment (Ed.). *Routledge Handbook of Political Marketing* (pp. 151-163). Abingdon: Routledge.

- 'Van Aelst' is, in dit geval, een Vlaamse achternaam. Vandaar dat 'Van' in de literatuurlijst voor de achternaam blijft staan (zie ook pagina 21).

als ook in alle noten in de tekst:

Partijleden kunnen wel degelijk een belangrijke rol spelen in verkiezingscampagnes (Van Aelst, Van Holsteyn & Koole, 2012).

Heb je te maken met een stuk van **vier of vijf auteurs**, dan geef je in de eerste verwijzing in je tekst alle namen. Vervolgens schrijf je 'et al.'

Hosli, M.O., Moody, R., O'Donovan, B., Kaniovski S. & Little, A.C.H. (2011). Squaring the circle? Distributive and collective effects of Security Council reform. *Review of International Organizations*, 6(2), 163-187.

Verwijs je meerdere malen naar bovenstaande publicatie, dan ziet dat er als volgt uit:

Het is in de loop der tijd steeds lastiger geworden in de VN Veiligheidsraad een succesvolle coalitie te smeden (Hosli, Moody, O'Donovan, Kaniovski & Little, 2011). [...]

Recente voorstellen om de stemprocedure te veranderen brengen daarin weinig verandering (Hosli et al., 2011).

Zes of meer auteurs

Verwijs je naar een stuk dat is geschreven door zes of meer auteurs, dan noem je die niet allemaal in je noot, ook niet de eerste keer dat de verwijzing voorkomt in je tekst. Naar deze publicatie:

Esser, F., Vreese, C.H. de, Strömbäck, J, Van Aelst, P., Aalberg, T., Stanyer, J., Lengauer, G., Berganza, R., Legnante, G., Papathanassopoulos, S., Salgado, S., Sheaffer, T. & Reinemann, C. (2012). Political information opportunities in Europe: A longitudinal and comparative study of thirteen television systems. *International Journal of Press-Politics*, 17(3), 247-274.

verwijs je dus als volgt:

(Esser et al., 2012).

In de literatuurlijst vermeld je wél alle auteurs.

Een instantie als auteur

Is een publicatie niet van een (of meerdere) auteur(s), maar van een instantie (instituut, ministerie, organisatie, etc.), dan gebruik je de hele naam van die instantie als 'auteursnaam'.

In de literatuurlijst:

United Nations Millennium Project (2005). *Investing in development: A practical plan to achieve the Millennium Development Goals. Overview*. Opgevraagd van <http://www.unmillenniumproject.org/documents/MainReportComplete-lowres.pdf>

In de tekst:

De Verenigde Naties hebben zichzelf in 2005 een aantal doelen gesteld voor de ontwikkeling... (United Nations Millennium Project, 2005).

Meerdere verwijzingen in één noot: verschillende auteurs

Soms is het handig om verschillende verwijzingen te 'verzamelen' in één noot. In dat geval hanteren we per referentie precies dezelfde regels als hierboven. De twee referenties worden in één noot opgenomen.

Stel, we hebben deze twee artikelen, van twee **verschillende auteurs**, over lobbyen in de Europese Unie:

Bouwen, P. (2002). Corporate lobbying in the European Union: The logic of access. *Journal of European Public Policy*, 9(3), 365-390.

Chalmers, A.W. (2013). With a lot of help from their friends: Explaining the social logic of informational lobbying in the European Union, *European Union Politics*, 14(4), 475-496.

Dan kun je die als volgt 'verzamelen':

Eerdere studies over lobbyen in de Europese Unie hebben aangetoond dat... (Bouwen, 2002; Chalmers, 2013).

Dit verband werd ook gevonden door Bouwen (2002) en door Chalmers (2013).

Meerdere verwijzingen in één noot: één auteur

Het kan ook voorkomen dat je in één noot naar verschillende werken van een en dezelfde auteur (of groep auteurs) wilt verwijzen.

Stel je hebt in je literatuurlijst meerdere werken opgenomen van Daniel Thomas:

Thomas, D.C. (2001a), International NGOs, state sovereignty and democratic values.

Chicago Journal of International Law, 2(2), 389-395.

Thomas, D.C. (2001b), *The Helsinki effect: International norms, human rights, and the demise of communism*. Princeton: Princeton University Press.

Thomas, D.C. (2009), The challenge of EU policy-making: Moving from divergent preferences to common policies. *International Politics*, 46(4), 335-338.

[...] In zijn benadering nemen normen een belangrijke plaats in (Thomas, 2001a, 2001b, 2009).

Thomas heeft bij verschillende gelegenheden gewezen op het belang van normen in de studie van internationale betrekkingen (2001b, 2009).

APA, tot slot

In het voorgaande heb je kennis gemaakt met de grondbeginselen van het APA-systeem. Misschien oogt een en ander in het begin nogal abstract. Maar als je deze appendix grondig bestudeert en er een paar keer mee oefent, zul je steeds meer bedreven raken in het toepassen ervan.

Je kennis van de APA-methode komt ook van pas als je te maken krijgt andere verwijssystemen. Die gebruiken immers dezelfde bouwstenen en hanteren, als het goed is, eenzelfde logica.

De winst is dat je je bronnen (voortaan) secuur en consequent aanduidt. En dat is per slot van rekening wat mag worden verwacht van een academicus (-in-woording).

Correct verwijzen hoort bij het ambacht.